

«Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος στα σχολικά εγχειρίδια ιστορίας του Γυμνασίου, 1950-1974: Η εικόνα της Αθήνας και της Σπάρτης»

του Παντελή Λιναρίτη,

Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Επιβλέπων: Andrew Farrington

Συνεξεταστές: Κωνσταντίνος Χατζόπουλος & Άγγελος Παληκίδης

Η εργασία αυτή έχει ως θέμα της την εικόνα που προσδίδουν στην αρχαία Σπάρτη και στην αρχαία Αθήνα τα σχολικά βιβλία της πρώτης Γυμνασίου που κυκλοφόρησαν από το 1950 ως το 1974 στο κεφάλαιο για τον Πελοποννησιακό Πόλεμο. το ζητούμενο, επομένως, δεν ήταν να πραγματευτώ την ιστορική πραγματικότητα των δύο αρχαίων ελληνικών πόλεων- κρατών, εκτός από τα σημεία εκείνα όπου κρίνω ότι υπάρχει διαστρέβλωση της ιστορικής αλήθειας. Αυτό που αποτέλεσε το αντικείμενο της έρευνάς μου ήταν το πολύ ενδιαφέρον ζήτημα της «εικόνας» των δύο αυτών αρχαίων πόλεων, όπως αυτή διαμορφώνεται μέσα στα σχολικά βιβλία Ιστορίας καθώς και τους πιθανούς λόγους αυτών των επιλογών.

Εκτός, λοιπόν, από τις ιστορικές –καθαρά γεγονοτολογικές- πληροφορίες που παραθέτουν τα σχολικά βιβλία, οι συγγραφείς τους προχωρούν και σε παράθεση της προσωπικής οπτικής τους για διάφορα θέματα, όπως αυθαίρετους χαρακτηρισμούς (επιθετικούς προσδιορισμούς) για ιστορικά πρόσωπα της συγκεκριμένης περιόδου, ενώ υπακούοντας στο Αναλυτικό Πρόγραμμα- που το Υπουργείο Παιδείας έχει καταρτίσει ως «καταστατικό χάρτη» κατά την συγγραφή αυτών των εγχειριδίων-, προβάλλουν και τις επιταγές που το ελληνικό κράτος θέλει να εμφυσήσει ως «ηθικό δίδαγμα» στους μαθητές και μελλοντικούς πολίτες του.

Εκείνο που διαπιστώνει ο αναγνώστης αυτών των σχολικών βιβλίων, με μια πιο προσεκτική ματιά, είναι πως γίνεται ένας άρρητος παραλληλισμός και σύνδεση μεγάλων ιστορικών γεγονότων της αρχαίας Ελλάδας με αντίστοιχα γεγονότα της ιστορίας του σύγχρονου ελληνικού κράτους, ενώ επικρίνονται έντονα από τους συγγραφείς οι «εμφύλιες» συγκρούσεις μεταξύ των αρχαίων ελληνικών πόλεων- κρατών, συγκρούσεις που αποδίδονται αυθαίρετα στην «φιλοπρωτία» και τον «εγωισμό» των «αρχαίων προγόνων μας», εξαιτίας των οποίων οι αρχαίοι Έλληνες αδιαφορούσαν για τα κοινά τους χαρακτηριστικά, υπερτονίζοντας τις όποιες μικροδιαφορές τους. Γι' αυτό άλλωστε δεν στάθηκε δυνατό να δημιουργηθεί «ενιαίο ελληνικό κράτος» στην αρχαιότητα με «κοινές πολιτικές επιδιώξεις», γεγονός που προκάλεσε τελικά την απώλεια της ελευθερίας των αρχαίων Ελλήνων από τους Ρωμαίους.

Έτσι, με κάποιες εξαιρέσεις, τα σχολικά βιβλία της συγκεκριμένης περιόδου δεν παίρνουν σαφή «θετική» ή «αρνητική» στάση απέναντι σε μία από αυτές τις δύο αντιμαχόμενες πόλεις, αλλά κατακρίνουν τις συγκρούσεις μεταξύ των αρχαίων Ελλήνων και με ένα συχνότατο παραλληλισμό- στο εν λόγω κεφάλαιο για τον Πελοποννησιακό-, των Περσικών Πολέμων με τον Πελοποννησιακό, τονίζουν και επαινούν την δύναμη των Ελλήνων όταν ενωμένοι αντιμετωπίζουν τα προβλήματα και τους κοινούς εχθρούς τους.

«Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος στα σχολικά εγχειρίδια ιστορίας του Γυμνασίου, 1950-1974:
Η εικόνα της Αθήνας και της Σπάρτης» του Παντελή Λιναρίτη,

Επιχείρησα, τέλος, να διαπιστώσω την πηγή αυτών των ιδεών, δηλαδή το σημείο σύνδεσης του νέου ελληνικού κόσμου με τον αρχαίο. Κατά την γνώμη μου, πρόκειται για ιδεολογικές ζυμώσεις που αντλούν τόσο από το πρόσφατο μεταξικό καθεστώς (1936-1941) και τον «Τρίτο Ελληνικό Πολιτισμό» που αυτό προπαγάνδιζε, αλλά και από την ιδεολογία των πνευματικών ανθρώπων της εποχής - ίσως ακόμη και από την ίδρυση του ελληνικού κράτους -, σε συνάρτηση με τους «εθνικούς πόθους» που κάθε φορά αυτό είχε.